

УДК 796. 891+7967012.68

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.35>

І. В. КРИВЕНЦОВА

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри фізичного виховання та спортивного вдосконалення,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна

Електронна пошта: Kriventsova.ira@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-6931-3978>

О. О. НЕСЕН

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,

доцент кафедри фізичного виховання та спортивного вдосконалення,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна

Електронна пошта: helena.nesen@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-7473-6673>

Н. В. КОЛОДИЧ

студентка кафедри суспільно-економічних дисциплін та географії,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна

Електронна пошта: kolodychnatasha@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8366-7868>

РУХОВА АКТИВНІСТЬ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ГЕОГРАФІЯ»

У статті розглянуто проблему здоров'язбереження учнів закладів середньої освіти під час вивчення окремих навчальних тем з предмету «Географія» через активізацію фізичних рухів при викладанні основного матеріалу уроку. Мета роботи – створення шаблонів різних видів рухової активності, які відповідають тематиці навчальної програми курсу географії для учнів 8 класів закладів середньої освіти. Актуальним питанням є навчання вчителів креативним підходам до вивчення методики викладання шкільних предметів з використанням міжпредметних зв'язків. Активне впровадження у повсякденне життя цифрових гаджетів, соціальних мереж, Інтернету призводить до різкого зменшення рівня фізичної активності та здоров'я дітей і підлітків. Ігрова форма проведення навчальних занять надає можливість доповнити недостатню рухову активність, задіяти рухову та м'язову пам'ять, підняти рівень зацікавленості учнів у засвоєнні певної теми уроку. В роботі основна увага приділяється поєднанню засобів і методів викладання шкільного предмету «Географія» із засобами збереження здоров'я учнів через фізичну активність. Наводяться декілька варіантів рухових активностей до тем «Топографічні карти» та «Тваринний світ України» з методикою їх підготовки та описом ходу проведення у відповідності до вимог навчальної програми зі шкільного курсу географії для учнів 8 класів закладів середньої освіти. Встановлено, що рухливі ігри є ефективним засобом підвищення рівня здоров'я, покращення роботи серцево-судинної, м'язової та респіраторної систем організму. Доведено, що здоров'язбережувальні технології навчання мають першочергове значення у викладанні всіх шкільних предметів. Вправи рухової активності що представлені в роботі рекомендується впроваджувати у навчальний процес викладання географії за умови класичної форми роботи з учнями в класі.

Ключові слова: рухова активність, школярі, середні класи, методика, навчання, здоров'язбереження, географія, уроки.

Постановка проблеми. Проблема здоров'язбережувального та здоров'яформу-вального компонентів навчального процесу у закладах освіти різних форм власності та рівнів акредитації, останнім часом, постійно набуває актуальності. Зростаюча гіподинамія у дітей та підлітків різного віку що пов'язана із захопленням комп'ютерними іграми, циф-

ровими гаджетами, значним збільшенням часу проведення учнів в Інтернеті з метою спілкування, розваг та навчання. Дистанційне та змішане форми навчання впродовж карантинних обмежень пов'язаних із розповсюдженням COVID-19, а тепер і через воєнні дії на території України, не сприяють формуванню здоров'язбережувального освітнього серед-

овища для учнів. Тому пошук нових методик та шляхів викладання шкільних предметів у сучасній школі, спрямованих на оздоровлення та підтримання здоров'я учнів до повернення у звичайний режим роботи на сьогоднішній день є актуальним та необхідним напрямом пошуків науковців та вчителів практиків.

Актуальним постає питання поєднання форм та засобів збереження здоров'я учнів через фізичну активність, як одного з простих та дієвих способів, із засобами та методами викладання шкільних предметів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковці О. Д. Дубогай, О. В. Тимошенко, Ж. Г. Дьоміна, Т. І. Бережна та інші описують технологію «навчання у русі». Основу цієї технології складають рухи, які будуються на імітаційно-руховому відтворенні змісту навчального матеріалу безпосередньо під час уроків з різних предметів. Автори пропонують під час викладання шкільних предметів надавати не тільки навчальну інформацію, а й використовувати цей час і як засіб формування просторової уяви про сутність змісту поданого матеріалу з опорою на його рухове відтворення.

Ідеї поєднання навчання та рухів, або навчання через рух активно розповсюджуються при вивченні іноземних мов. Так, під час уроків з англійської мови, Ільченко А., Несен О. пропонують використовувати спеціально підібрані фізкультхвилинки, які органічним чином пов'язані з тематикою шкільних уроків та візуальними підкріпленнями для більш простого сприйняття дітьми навчального матеріалу [Ільченко, Несен 2021]. Автори наголошують на поєднанні оздоровчого спрямування подібних дій із вирішенням освітніх завдань окремого уроку або циклу уроків [Несен, Ільченко 2021].

У наших попередніх дослідженні пропонується ряд рухових активностей для учнів під час викладання шкільних уроків [Клименченко, Кривенцова, Несен, Єнокан 2021]. В роботі зазначається, що викладання шкільних дисциплін можна організувати таким чином, щоб на одному уроці вирішувалися оздоровчі завдання через рухову активність та освітні – через опанування нового, або повторення вже вивченого матеріалу. Авторами пропонується навчально-рухову активність учнів організу-

вати у формах фізкультхвилинок, рухливих ігор різної інтенсивності та квестів.

На освітнє значення квестів та їх застосування під час проведення уроків географії вказує й І. В. Римарчук, зауважуючи, що останнім часом набирають значення нетрадиційні форми проведення уроків у закладах середньої освіти [Римарчук 2017].

У своїй роботі О. Жигайло та В. Білан вказують на доцільність використання різноманітних ігор під час вивчення математики [Жигайло, Білан 2017].

Нашими попередніми дослідженнями, підтверджується доцільність підбору видів рухової активності на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти для майбутніх вчителів з урахуванням обраної ними спеціальності. Описується ряд рухливих ігор які відображають зміст навчального матеріалу з шкільного курсу біології [Несен, Клименченко, Кривенцова 2021]. Також, у нашій іншій роботі [Клименченко, Несен 2020] йдеться, що під час занять фізичним вихованням студентам-філологам автори пропонують рухливі ігри у поєднанні з застосуванням отриманих знань з англійської мови.

Постановка мети та завдання роботи. Метою роботи є підбір різних видів рухової активності для учнів 8 класів, які би відповідали тематиці навчальної програми зі шкільного курсу географії.

Завдання:

1. Проаналізувати наукову та методичну літературу з питання здоров'язбереження, фізичної активності та методики викладання у закладах середньої освіти.

2. Проаналізувати зміст навчальної програми з географії для учнів 8 класу, щодо можливостей поєднання навчального матеріалу з руховими активностями, які є цікавими учням цього віку.

3. Підібрати різновиди фізичної активності для школярів, які можна було б використовувати під час занять з метою одночасного вирішення освітнього та здоров'язбережувального завдань уроку.

Задля реалізації мети нашої роботи ми використовували аналіз наукових та методичних джерел, матеріалів з мережі Інтернет, контент аналіз шкільної програми з курсу «Географія» для 8 класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами нашої роботи ми пропонуємо на уроках географії використовувати наступні рухові активності, які сприятимуть паралельному вирішенню освітнього та здоров'язбережувального завдання.

Ми пропонуємо виконувати види рухові активності, що наведені нижче, з метою покращення сприйняття та засвоєння матеріалів наступних тем навчального предмету «Географія. 8 клас».

До теми «Топографічні карти. Читання та практичне використання топографічних карт».

1. Гра «Топографічний крокодил».

Організація гри: підготувати необхідний інвентар – картки з назвами топографічних знаків та мапу з підписаними топографічними знаками об'єктів.

Учні поділяться на команди по 5 осіб. Кожній команді надається 2 хвилини часу.

Хід гри: один учень з команди виходять до дошки, на якій закріплена мапа з підписаними топографічними знаками (рис. 1). Інші члени команди беруть картку з назвами топографічних знаків (табл. 1.) та розміщуються біля першої парті. Завдання команди: показати за допомогою жестів та міміки слово, що написано у них на аркуші. Завдання учня біля дошки: відгадати слово, яке йому показують, віднайти його позначенням на мапі зі знаками, та позначити його колом.

Таблиця 1

Приклад карток із назвами топографічних знаків

Озеро	Фруктовий сад
Урвище	Завод
Річка	Шосе

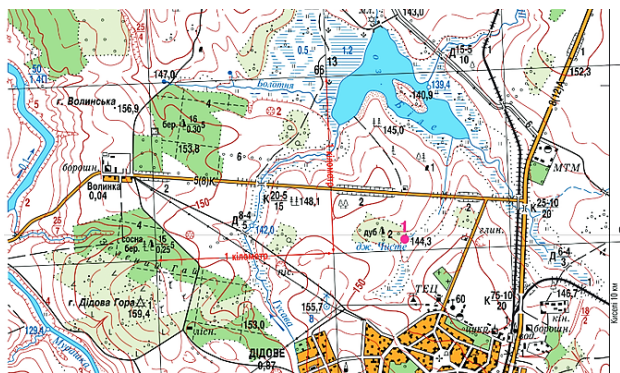

Рис. 1. Приклад мапи з підписаними топографічними знаками

Команди беруть участь у грі за встановленою чергою. Наприкінці гри, та команда, яка більше відгадала знаків за 2 хвилини відведеного часу та позначила цих місць на мапі здобуває перемогу.

2. Гра «У гості до лісника».

Організація гри: учні діляться на дві команди. Кожній команді надається лист з описом певного маршруту, але деякі слова мають бути замінені на топографічні знаки. На партах лежать аркуші з назвами топографічних знаків.

Хід гри: учні відгадують, що за топографічний знак зображено на листі, підходять до певної парті з назвою цього знака. Якщо вони помиляються (відгадують не вірно), то мають виконати фізичну вправу, яка буде написана на звороті даного аркушу.

Приклад листа: «Привіт друзі. Сьогодні ми з вами йдемо у гості до чудового чоловіка – лісника Василя. Ми розробили для вас цікавий маршрут і сподіваємося, що він буде пізнавальним та захоплюючим.

На початку нашого маршруту, ми з вами зайдемо до , тут ви зможете назбирати різні ягоди та гриби. Наступною нашою зупинкою буде . До річі, тут ростуть найсмачніші яблука та груші. Далі, йдемо по , ми підійдемо до . Саме тут, ви можете влаштувати пікнік з друзями, або сходити на рибалку. Якщо ви уважно подивитесь навкруги, то помітите, що на одному з берегів стоїть . Я думаю Василь уже нас зачекався. Як ви вже зрозуміли, це була наша остання зупинка».

Пропонуємо наступні ігри, як рухові активності до вивчення теми «Тваринний світ України».

3. Гра «Полювання на тварин».

Організація гри: гра проводиться на спортивному майданчику. Учні поділяться на групи по 3–4 особи. Кожній групі видається аркуш, на якому будуть зашифровані місця, в яких знаходиться аркуш з зображенням тварини. Наприклад: щоб тримати себе в формі, байбак підтягується тричі на турніку.

Хід гри: учні мають підійти до турніку та мінімум один член команди має підтягнутись три рази. Після цього команда називає місце мешкання цієї тварини та забирає аркуш із зображенням байбака. Якщо команда не може

виконати фізичну вправу, то забрати тварину вони не можуть. Перемагають ті, хто більше «вполював» тварин.

Приклади завдань:

- Лось-футболіст набиває м'яч на нозі 5 разів.

- Ведмідь поставив свій рекорд зі стрибків через скакалку стрибнувши 10 разів.

- Заєць-баскетболіст попав м'ячиком до кошика три рази.

- Лисичка спіймала себе за хвіст на третьому колі – виконати три стрибки з обертом на 360° у колі, що намальоване крейдою.

4. Гра «Згрупуй тварин».

Організація гри: учні поділяються на дві-три команди. У кожній з них на першій парті лежать картки з назвами різних тварин України та магніти / кнопки / булавки (в залежності від дошки, щоб можна було закріпити на ній). Учителю на дошці пише назви регіонів України для кожної з команд окремо: Полісся, Лісостеп, Степ,

Українські Карпати, Кримські гори, Азовсько-Чорноморське узбережжя.

Хід гри: учні по черзі беруть картку з назвою тварини та прикріплюють картку до того регіону, де мешкає ця тварина. Перемагає та команда, яка згрупувала правильно більшість тварин.

Висновки. Застосування у навчальному процесі учнів 8 класу запропонованих видів фізичної активності під час вивчення окремих тем з предмету «Географія», сприятиме одночасному вирішенню освітнього та здоров'язбережувального компонентів шкільного уроку.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому плануємо розширити арсенал рухової активності учнів різних класів на шкільних уроках з «Географії» та перевірити ефективність їхнього застосування під час навчання з метою паралельного вирішення освітніх та здоров'язбережувальних завдань уроку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Римарчук І. В. Використання квестів у географічній освіті. *Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. Вінниця : ТОВ Нілан-ЛТД, Випуск 10. 2017. С. 126–128.
2. Дубогай О. Д. Технологія «навчання у русі» в системі інноваційного здоров'язбереження учнів початкових класів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 3 К (97). 2018. С. 185–189.
3. Дубогай О. Д., Тимошенко О. В., Дьоміна Ж. Г., Бережна Т. І. Забезпечення здоров'язбережувальної рухової активності учнів молодших класів в умовах нової української школи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 3 К (123). 2020. С. 143–146.
4. Дубогай О. Д. Навчання учнів початкової школи в системі здоров'язбереження засобами освітньо-рухової методики. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. № 3 (31), 2015. С. 69–74.
5. Жигайло О., Білан В. Особливості організації ігрової діяльності на уроках математики у початковій школі. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Аксіологічні аспекти в розвитку науки та освіти*. Конін – Ужгород – Херсон – Кривий Ріг : Посвіт, 2017. С. 118–120.
6. Несен О. О., Клименченко В. Г., Кривенцова І. В. Прикладна спрямованість фізичного виховання майбутніх вчителів біології. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. Харків : ХДАФК, 2021. С. 98–104.
7. Ільченко А., Несен О. Використання фізкультхвилинок для розвитку лексичної компетентності учнів першого класу на уроках англійської мови. *Наукові записки БДПУ*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 1. Бердянськ : БДПУ, 2021. С. 131–143.
8. Несен О., Ільченко А. Прикладна спрямованість фізкультхвилинок на уроках англійської мови молодших школярів. *Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі* : матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (12 березня 2021 р.) : збірник наукових праць. Умань : ВПЦ Візаві, 2021. С. 125–129.
9. Несен О. О., Клименченко В. Г. Підвищення зацікавленості студентів-філологів заняттями з фізичного виховання засобами спеціально підібраних рухливих ігор. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 8 (128). 2020. С. 128–131.
10. Клименченко В. Г., Кривенцова І. В., Несен О. О., Єнокян А. В. Рухова активність учнів на шкільних уроках з різних предметів. *Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини*. 2021. С. 102–106.

REFERENCES

1. Rymarchuk, I. V. (2017). Vykorystannya kvestiv u heohrafichniy osviti [The use of quests in geographical education]. *Humanitarnyy korpus*, 10, 126–128.
2. Dubohay, O. D. (2018). Tekhnolohiya «navchannya u rusi» v systemi innovatsiynoho zdorov'yazberezheniya uchniv pochatkovykh klasiv [Technology «learning in motion» in the system of innovative health care for primary school students]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 3 K (97), 185–189.
3. Dubohay, O. D., Tymoshenko, O. V., D'omina, Zh. H., Berezhna T. I. (2020). Zabezpechennya zdorov'yazberezhuval'noyi rukhovoyi aktyvnosti uchniv molodshykh klasiv v umovakh novoyi ukrayins'koyi shkoly [Ensuring healthy physical activity of junior students in the new Ukrainian school]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 3 K (123), 143–146.
4. Dubohay, O. D. (2015). Navchannya uchniv pochatkovoyi shkoly v systemi zdorov'yazberezheniya zasobamy osviti'o-rukhovoyi metodyky [Teaching primary school students in the health care system by means of educational and motor methods]. *Fizychnye vykhovannya, sport i kul'tura zdorov'ya u suchasnomu suspil'stvi*, 3 (31), 69–74.
5. Zhyhaylo, O., Bilan, V. (2017). Osoblyvosti orhanizatsiyi ihrovoyi diyal'nosti na urokakh matematyky u pochatkoviyi shkoli [Features of the organization of play activities in mathematics lessons in primary school]. *Rozvytok suchasnoyi osvity i nauky: rezul'taty, problemy, perspektyvy. Aksiologichni aspekty v rozvytku nauky ta osvity*, 118–120.
6. Nesen, O. O., Klymenchenko, V. G., Kryventsova, I. V. (2021). Prykladna spryamovanist' fizychnoho vykhovannya maybutnikh vchyteliv biolohiyi [Applied orientation of physical education of future biology teachers]. *Aktual'ni problemy fizychnoho vykhovannya riznykh verstv naseleennya*, 98–104.
7. Il'chenko, A., Nesen, O. (2021). Vykorystannya fizkul'tkhyvlynok dlya rozvytku leksychnoyi kompetentnosti uchniv pershoho klasu na urokakh anhliys'koyi movy [The use of physical education minutes for the development of lexical competence of first grade students in English lessons]. *Naukovi zapysky BDPU*, 131–143.
8. Nesen, O., Il'chenko, A. (2021). Prykladna spryamovanist' fizkul'tkhyvlynok na urokakh anhliys'koyi movy molodshykh shkolyariv [Applied orientation of physical education minutes in English lessons of junior schoolchildren]. *Fizychna kul'tura ditey, pidlitkiv, molodi ta dorosloho naseleennya v suchasnomu sviti*, 125–129.
9. Klymenchenko, V. G., Nesen, O. O. (2020). Pidvyshchennya zatsikavlenosti studentiv-filolohiv zanyattamy z fizychnoho vykhovannya zasobamy spetsial'no pidibranykh rukhlyvykh ihor [Increasing the interest of students of philology in physical education classes by means of specially selected moving games]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 8 (128), 28–131.
10. Klymenchenko, V. G., Kryventsova, I. V., Nesen, O. O., Yenokyan, A. V. (2021). Rukhova aktyvnist' uchniv na shkil'nykh urokakh z riznykh predmetiv [Motor activity of students in school lessons in various subjects]. *Suchasni tendentsiyi spryamovani na zberezheniya zdorov'ya lyudyny*, 102–106.

I. V. KRYVENTSOVA

*Ph.D. of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Physical Education and Sports Improvement,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine
E-mail: Kriventsova.ira@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-6931-3978>*

O. O. NESEN

*Candidate of Physical Education and Sport,
Associate Professor at the Department of Physical Education and Sports Improvement,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine
E-mail: helena.nesen@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-7473-6673>*

N. V. KOLODYCH

*Student at the Department of Socio-Economic Disciplines and Geography,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine
E-mail: kolodychnatasha@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8366-7868>*

MOVEMENT ACTIVITY OF STUDENTS DURING THE TEACHING OF THE SCHOOL COURSE «GEOGRAPHY»

The article is devoted the problem of health of students of secondary schools during the study of certain educational topics in the subject of «Geography» by the activation of physical movements in time of teaching of the main material of the lesson. The purpose of the work is to create templates of different types of motor activity that correspond to the subject of the curriculum of the geography course for students of 8th grades of secondary schools. An important issue is to studies teachers creative approaches to learning methods of teaching school subjects using interdisciplinary links. The active introduction of digital gadgets, social networks and the Internet into everyday life leads to a sharp decrease in the level of physical activity and health of children and adolescents. The game form of conducting educational classes provides an opportunity to supplement the lack of motor activity, to use motor and muscular memory, to raise the level of students' interest in mastering a certain topic of the lesson. The paper focuses on combining the means and methods of teaching the school subject «Geography» with the means of maintaining the health of students by physical activity. The article presents several variants of motor activities on the topics «Topographic Maps» and «Animal World of Ukraine» with the method of their preparation and description of the course in accordance with the requirements of the curriculum of the school course of geography for 8th grade students. It has been established that mobile games are an effective means of improving health, improving the cardiovascular, muscular and respiratory systems of the body. It has been noted that health-promoting learning technologies are paramount in the teaching of all school subjects. Exercises of motor activity presented in the work are recommended to be introduced into the educational process of teaching geography under the condition of the classical form of work with students in the classroom.

Key words: physical activity, schoolchildren, middle classes, methods, teaching, health, geography, lessons.